

Csikos csík

■ **Eörsi István:** *Nem vagyok kikerics (Szépirodalmi, 138 old.)*

Az utóbbi hónapokban a 2000 és az ÉS lapjain polémia dúl. Tábor Adám az underground irodalmat szemlélve olyan kijelentéseket írt le, melyek **Eörsi Istvánt** irritálták, aztán Tábor magyarázó kiigazítását **Eörsi** ismét elutasította. Nagyon leegyszerűsítve a dolgot, nehogy még további alkalmat teremtsen sértődött felhordásokra, a (korántsem színvonalatlan és korántsem érdektelen) vita lényege így summázható: Tábor a politikai bátorságot inkább a szociológiai, politológiai munkákban látja, míg **Eörsi** a tiltott szépirodalomban is értékképzőnek véli. Tábor a földalatti irodalom avantgard darabjait a politikálásnál örökbecsűbb ügyekben való elmélyedésben dicséri, **Eörsi** pedig — egész munkásságával érvelve — esztétikum és politikum egymás ellen való kijátszásától óv.

Legújabb verseskötetét lapozva, régi, jó ízeit élvezve s utánuk kutatva anyagot gyűjthetünk ahhoz az ismét csak laposra sikeredő tételhez: jó versben helyén van a sugárzó és versszerző, művészi igazsággá nemesülő politikai „bátorság”, rossz versben mindez nem ér semmit, a társadalombírálat pikantéria, ürügy, s magányosan, csupaszságát alig rejtve meredezik ki a versből. Kiragadni, pro és kontra, azért nehéz ilyen példaértékű helyeket egy-egy költeményből, mert maga az egész tud erről tanúskodni. Egyet említek — hál’ Istennek, nemigen van több —, ami tán inkább az utóbbi megállapításra példa: az *Idill* címűt. Lehet ironizálni, milyen békésen zszugázna a nyugdíjas gyilkosok, kik körül még a felhők is vérfoltosak — ám ez igen átlátszó, s nem különösebben földbe döngölő, mindennapi borzalmainkba beleszellődülő látomány.

Ám kivételes kegyelmi helyzet — s **Eörsi**vel ez is gyakorta meg tud történni —, ha a „tisztá költészet” elválaszthatatlanul összekeveredik a „politikussal”, a gyönyörű metatézis (átvetés) sor a szójátékkal, a „vicces” rigmussal, s nincs mód szétválasztani az élet tényeit a művészetétől: „Vacog rajtam a takaró / milyen régóta láz a ráz / seprí a házmestert a hó / savassal lesz a tavaszta. / Bárátomon lóg a kötél / lila gyümölcs helye fején / nem ok de ok ratatata / mért volt olyan demokretén / Kövér horgaszt fog egy kezeg / hajnali hatkor alkonyul / rázza a lomb a sós szelet / a gyász szívemtől elszorul”. (*Sirfelirat*)

Eörsi számos helyen hangoztatta, hogy most már, szerencsére, nem lesznek elegendőek az irodalomban az ellenállás érdemei, ha nincsenek megtámogatva a „maradandóság” garanciáival. Ő tud egy életérzésről, egy alapmagatartásról, amely önmagában is biztosíték: a túlélés szégyene ez. („Halkul szégyenszemre a gyász. Halhatatlan az árulás. / Azóta másképpen élek, / Kinőtt belőlem is a gyom. / Gyilkosok között füttyörészek / s tudom hogy tudják hogy tudom. Hallgatok de teli to-

rokból. / Saját archból álarcot hordok. / Az egyezséget ismerem jól. / Az ujjlenyomatok láttán vigyorgok.” *Ma húsz éve*)

Ez a „saját archból álarcot hordok” nemcsak költői alaphelyzet, hanem a börtönjárat, meghurcolt, a konszolidációval elkábíthatatlan értelmiségé is, melyből az akasztások, külföldre menekülések, megrokkánások után itthon igen-igen kevés maradt.

Az őrzés, az emlékezés hát a a költői-emberi feladat, melyet **Eörsi** keményen kirótt magára és sírva-átkozódva, lamentálva-bölcsködve, vigyorgva és nyelvet öltögetve gyakorolja. Őt a haláltáborba hurcolt hozzártatózók ugyanúgy kötelezik, mint a bitófára hurcolt barátok. Ez az a vezérfőnök tehát, mely e régi-új kötet gerincét adja. Azért régi is, mert eddig kiadhatatlanok voltak, vagy nem a pontos idővel s főleg árulkodó helységekkel („Ismerd meg hazád börtöneit!”) megjelöltként szerepeltek a versek. Hogy miért jönnek elő ezek a hol WC-papírra, hol levélsorok közé rótt alkotások most? Nemcsak azért, mert már „lehet”. Az *Emlékezés a régi szép időkre* című, a „kikericses” versgyűjtemény prózai párdarabjában (is) lelünk erre magyarázatot.

Itt „szeretett” művekről van szó, mert a különleges élethelyzet különleges erőket szabadított fel, s az efféle agymunka élni, épelméjűnek maradni, sőt, szabadnak lenni segített. Ifjontiak, túlzóak, suták lehetnek bár: úgy művek, ahogy Szajnáánál az auschwitzzi cipők. Minden izgága, fricskázó, dacos humoruk ellenére ilyenek, ilyen tragikusak. („Szám vagyok s egy rabruha / boldog tulajdonosa, / öltönyöm nem csupa sikk, / de csupa csík.”)

Mi ötlük fel? Pilinszky: „Már csak a rabruha kifoszló cénaszála van velem...” A képzeletben megidézett létállapot-rabság és a valódi kübliszagnak, „trepnik sajtáságos piszkának” emléke: a magyar költészet nagy „fogoly”-vonulatának összehasonlításra méltó monumentumai ezek.

Kapunk tehát e zaklatott, csapongó időszerkezetű kötetben leleteket a történetes valódi idejének rétegéből s húsz évvel későbből, mikor barátok arca, álmok, felriadások, egy torokfájás szembesít, készlet reflektálásra.

„temető pléhgyosa fűvében / baktattam barátaimon” (Vasvakond a villamoson) „Borzasztó” — mondhatjuk mi. „Állandóan, kínozón, kibíratatlan hajcsárként ösztönző erő” — mondhatja a költő.

Aki egyébként nem változik. Nem nő fel, nem igazodik, nem érik és nem vált hangot, nem nyit új korszakot és nem zár le egy előzőt. Obszcén és perfid, profán és olykor ízléstelen, röhögteően szellemes és gátlástalanul érzelmes. És írja a tanító gnómákat, az elmélkedéseket, a rigmusokat, a klapanciákat, és amit ma már kevesen: a dalt. A verszeneművészeként.

És mindig megbök, mindig részvételre, valamifajta reagálásra ingerel. „Lírízálva”, „politizálva” is. Nála még a csík is csikos.